

Hoidetaan suomeksi ? Ammatillinen suomen kielen taito hoitoalalla

Anu Miranda Mustonen

Yhteiskuntamme monikulttuuristumisen myötä työelämään pyrkii yhä useampi maahanmuuttajataustainen henkilö. Tämä haastaa niin koulutuksen tarjoajat kuin työnantajatkin pohtimaan muun muassa sitä, mitä on riittävä suomen kielitaito ja missä se opitaan. Kun tavoitteena on toimiva ammatillinen suomen kielen taito, vain yhteistyöllä kielten- ja ammattiaineiden opettajien sekä työelämän edustajien kanssa voidaan saada aikaan hyviä ratkaisuja.

Eläköityvä Suomi tarvitsee työntekijöitä, ja ratkaisua tähän haetaan muun muassa työperusteisesta maahanmuutosta. Julkisuudessa työperusteinen maahanmuutto on herättänyt runsaasti keskustelua, ja lehtien palstoilla ja nettikeskusteluissa erityistä huolta herättää maahanmuuttajien kielitaito. Aikuisten kielitaito ja työelämä on ajankohtainen aihe etenkin suomi toisena kielenä alalla. Opetushallituksen Suomi toisena kielenä -opetuksen kehittämispäivillä lokakuussa kysymys nousikin esille monissa puheenvuoroissa. Aihe kiinnostaa myös tutkijoita, ja esimerkiksi Jyväskylän yliopistossa on meneillään Suomi työkielenä - tutkimushanke, jossa selvitetään, miten maahanmuuttajat oppivat työelämässä tarvittavaa suomen kieltä ja millainen ammatillinen kielitaito koetaan riittäväksi.

Puhuttaessa työperusteisesta maahanmuutosta esiin nousee yleensä terveydenhoitoala. Hoitoalalla on työvoimapulaa, ja työperäisen maahanmuuton toivotaan tuovan tähän helpotusta. Hoitajien rekrytointi ulkomailta aloitettiin vuonna 2008, ja Suomeen saapui ryhmä filippiiniläisiä hoitajia. Tänä syksynä uutisoitiin espanjalaisista hoitajista, jotka saapuivat Suomeen paikkaamaan hoitajapulaa. Noin neljän kuukauden suomen kielen opinnot järjestettiin Espanjassa. Rekrytoinnit ulkomailta jatkunevat lähitulevaisuudessakin, sillä ensi vuodeksi kaavailtu vanhuspalvelulaki lisää hoitajien tarvetta.

Työperusteinen maahanmuutto tuo helpotusta hoitajapulaan, mutta tämän ohella pitäisi huomioida jo Suomessa asuvat maahanmuuttajat, joista 80 % on työikäisiä. Suurin osa haluaisi työllistyä ja olla mukana työelämässä. Hoitoala on monelle maahanmuuttajataustaiselle luonnollinen valinta. Myös sosiaali- ja terveysalan ammattijärjestö Tehy on nostanut esille, että rekrytoinnin rinnalla sosiaali- ja terveysalalle pitäisi houkuttaa jo maassa asuvia maahanmuuttajia sekä alaa vaihtaneita koulutettuja sairaanhoitajia ja lähihoitajia, joita Tehyn mukaan Suomessa on 30 000.

Suomen kielen taito ja työllistyminen

On vaikea löytää työtehtävää, jossa pärjäisi ilman kieli- ja viestintätaitoja. Työtehtävät ovat sosiaalistuneet ja sosiaalisuuteen tarvitaan kielitaitoa. Myös erilaisten tekstien määrä työssä on lisääntynyt, ja raportointi on oleellinen osa hoitajankin työnkuva.

Puutteellinen suomen kielen taito on yleisin este maahanmuuttajan työllistymiselle. Näin todetaan esimerkiksi Tehyn tuoreessa selvityksessä: maahanmuuttajataustaisten koulutettujen ammattilaisten työllistymistä hoitoalalle haittaa etenkin suomen kielen taidon puute.

Kieltä tarvitaan tietenkin työn suorittamiseen, mutta kielitaito on välttämätöntä myös työyhteisöön integroitumisessa. Etenemismahdollisuudet ja työpaikkaan sitoutuminen ovat niin ikään kielitaidosta riippuvaisia, eikä ole syytä unohtaa työturvallisuutta. Maahanmuuttajataustaisista hoitajista keskustellessa esiin nostetaan usein potilasturvallisuus; koetaan, että suomen kielen heikko osaaminen vaarantaa potilaan.

Maahanmuuttajien työllistymistä koskevassa keskustelussa törmää usein ”puutteelliseen” ja ”riittävään” kielitaitoon, mutta sen tarkemmin käsitteitä ei avata. Suomessa työskentelevältä sairaanhoitajalta vaaditaan hänen työnkuvaansa kuuluvien tehtävien edellyttämä riittävä kielitaito, mutta laissa ei ole määritelty, mikä on riittävä kielitaito. Karkeasti määritellen riittävän kielitaidon voi ajatella olevan sellainen taitotaso, jolla työtehtävissä pystyy toimimaan. Tämä edellyttää työtehtävään sisältyvien tyyppisten vuorovaikutustilanteiden tunnistamista ja jonkinlaisen kriteeristön luomista.

Sairaanhoitajien rekrytointiprosessia tuntien vaikuttaa siltä, että työhaastattelutilanteessa vaaditaan usein parempaa kielitaitoa kuin mitä itse työtehtävät edellyttävät. Kielitaitovaatimukset voivat olla kohtuuttomat, ja maahanmuuttajien suomen kielen taitoa voidaan myös aliarvioida. On mahdollista, että puutteellista kielitaitoa käytetään myös hyväksyttävänä syynä maahanmuuttajataustaisen hakijan hylkäämiseen, jolloin valintatyötä tekevien mahdollisesti syrjivät asenteet eivät tule esille.

Englanninkielinen hoitoalan koulutusohjelma ja ammatillinen suomen kielen taito

Englanninkielinen hoitoalan koulutusohjelma on monen ulkomaalaistaustaisin opiskelijan valinta. Ammattikorkeakoulujen englanninkielisissä koulutusohjelmissa opiskellaan englanniksi, ja ammattikorkeakoulusta riippuen opiskelijan on suoritettava tietty määrä suomen opintoja. Alhaisin niin sanottu pakollinen suomen kielen opintopistemäärä on Jyväskylän ammattikorkeakoulussa, jossa Finnish 1 - ?opintojaksolla opiskellaan suomea kolmen opintopisteen eli noin 30 kontaktitunnin verran.

Yksi lyhyt kurssi opintojen alkuvaiheessa ei luonnollisestikaan riitä saavuttamaan sellaista taitotasoa, jota työelämässä vaaditaan. Opiskelu tapahtuu englanniksi ja koulun ulkopuolinen elämä vietetään pääosin kansainvälisessä seurassa englantia käyttäen. Englanninkielisiin koulutusohjelmiin huomiota on kiinnittänyt myös Tehy, joka toteaa, että sosiaali- ja terveystieteiden englanninkielinen koulutus ei edistä maahanmuuttajien kielitaidon kehittymistä saati sitä, että hoitajat jäisivät töihin Suomeen. Englanninkielisiä koulutusohjelmia olisikin syytä tarkastella kielenoppimisen näkökulmasta, sillä nykyinen opetussuunnitelma asettaa paljon rajoituksia suomen kielen oppimisen kehittämiseen.

Kielitaito on keskeinen tekijä maahanmuuttajataustaisen hoitajan työllistymisessä, sillä aloista etenkin hoivatyössä painottuu työelämän vuorovaikutustaidot sekä viestintä hoitajan ja asiakkaan välillä. Tämän täytyy korostua myös opetuksessa: tavoitteena on oltava hoitoalan toiminnallinen kielitaito. Yleiskielitaito yksinään ei riitä, vaan ammatillinen kielitaitokin on hallittava. Opetuksessa pyritään harjoittelemaan ammattiin kuuluvia aitoja tilanteita ja lähtökohtana on autenttisuus.

Jyväskylän ammattikorkeakoulun englanninkielisessä sairaanhoitajien koulutusohjelmassa (Bachelor of Health Care Degree – Degree Programme in Nursing) lähdettiin vuonna 2009 kehittämään maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden suomen kielen opintoja. Vaikka opiskelijat opiskelevat englannin kielellä, he suorittavat opintoihinsa kuuluvan työharjoittelun pääosin suomenkielisissä työyhteisöissä. Tämä luo paineita suomen kielen nopeaan omaksumiseen, sillä ensimmäinen harjoittelujakso on jo ensimmäisenä lukukautena.

Jyväskylän ammattikorkeakoulun hyvinvointiyksikössä päätettiin ensimmäiseksi lisätä suomen kielen opintojaksoja ja aikatauluttaa ne niin, ettei opiskeluun tule pitkiä taukoja. Tällä hetkellä suomi toisena kielenä -opintoja tarjotaan yhteensä 18 opintopisteen verran, mutta edelleen opiskelijan tutkintoon pakollisena kuuluu vain kolme opintopistettä. Oppilaitos tukee opiskelijoiden suomen kielen opintoja muun muassa järjestämällä niille tilaa lukujärjestyksessä ja hankkimalla opiskelijoille materiaalia. Enemmistö opiskelijoista jatkaakin Finnish 1 -opintojaksolta seuraavalle suomen kielen kurssille. Usean haaveena on työllistyminen Suomeen, ja kielitaidon tärkeys tiedostetaan.

Samalla, kun suomi toisena kielenä -opetusta lisättiin, sain suomen kielen opettajana haasteen kehittää opintojaksojen sisältöä. Tehtävä on haasteellinen niin sanotulle tavalliselle kielenopettajalle, jonka kosketus hoitoalaan on vain asiakkaan näkökulmasta. Miten opettaja voi saada selville, millaista kielitaitoa alalla tarvitaan ja mitkä ovat alan tyypillisimmät vuorovaikutustilanteet? Alan opetussuunnitelmaan tutustuminen on ensimmäinen askel. Yhteistyö ammattilaisien opettajien sekä alan ammattilaisten kanssa on välttämätöntä. Vierailu työharjoittelupaikoilla ja harjoittelun ohjaajien tapaaminen on erittäin tärkeää. Listaan kuuluu myös alan kielenopetuksen materiaali, mikäli sellaista on olemassa.

Alkeista lähtevää hoitoalan suomi toisena kielenä materiaalia ei ollut, mutta onnekkaiden sattumien johdosta minulle tarjoutui mahdollisuus osallistua hoitoalan suomen kielen oppimateriaalin tekoon. Yhteistyössä Heidi Sippolan, Nappu Tuonoson ja SanomaPron kanssa syntyi Hoidetaan suomeksi -oppimateriaali, johon kuuluu oppikirja, kuuntelut, opiskelijan verkkomateriaali sekä opettajan opas. Hoidetaan suomeksi -kirjassa edetään alkeista kohti B1-tason kielitaitoa ja se soveltuu ammattikorkeakouluopetuksen lisäksi myös valmistavaan ja ammatilliseen koulutukseen. Materiaalia käyttävän opettajan ei itse tarvitse olla hoitoalan ammattilainen; sitä voi käyttää kuka tahansa suomenopettaja.

Yhteistyö alan ammattilaisten kanssa on tärkeää, samoin kontaktit saman alan suomi toisena kielenä -opettajiin. Ammatillisen kielen opettajalla on kuitenkin harvoin omassa työyhteisössään kollegaa, joka opettaa samaa kieltä samalla alalla. Reilu vuosi sitten ammattikorkeakoulujen suomi toisena kielenä -opettajat tapasivat ensimmäistä kertaa Turussa, ja tästä tapaamisesta sai alkunsa verkosto, jonka toinen tapaaminen järjestettiin syyskuussa Jyväskylän ammattikorkeakoulussa. Verkoston ajatuksena on koota yhteen ammattikorkeakoulujen suomi toisena kielenä -opettajat, sillä onhan suomenopetus amk-kontekstissa hyvin erityislaatuista. Kokemusten jakamista, tukea ja vinkkejä, sitä voi tarjota toinen samalla alalle työskentelevä S2-opettaja eli täsmäkollega.

Voisiko suomea oppia työssäänkin?

Kaikkiin ammattikorkeakoulututkintoihin kuuluu työharjoittelua, jonka kokonaisuuslaajuus on koulutusalaan riippuen 30–120 opintopistettä. Harjoittelun kestoksi muodostuu siten yhteensä 20–80 työviikkoa. Kokopäiväisesti työskennellen se tarkoittaa 5–20 kuukauden työtä. Harjoittelun voi suorittaa Suomessa tai ulkomailla. Hoitotyön koulutusohjelmassa työharjoittelun osuus on suurin: opinnoista noin kolmasosa on ammattitaitoa edistävää harjoittelua sosiaali- ja terveystieteiden eri toimintaympäristöissä.

Koska sairaanhoitajaopiskelijoiden koulutuksesta iso osa tapahtuu työharjoittelussa, on työharjoittelulla tärkeä rooli myös kielenoppimisessa. Ammatissa tarvittavien tietojen ja taitojen lisäksi työharjoittelu opettaa

myös suomalaista (työ)kulttuuria ja suomen kieltä. Kielen oppimisen edistäminen ei ohjaajalle, vaikka hän puhuisikin suomea äidinkielenään, ole itsestäänselvyys; esimerkiksi puheen helpottaminen selkokieliseksi voi olla vierasta. Ohjaajat toivovat koulutusta, mikä tarjoaa loistavan mahdollisuuden suomen opetuksen näkökulmasta. Jyväskylän ammattikorkeakoulussa onkin aloitettu yhteistyö suomenopettajan ja hoitoalan työharjoittelun ohjaajien kanssa. Työharjoittelun ohjaaja tarjoaa myös kanavan työyhteisöihin, joiden monikulttuurisuusosaamisessa voi olla kehittämisen tarvetta.

Yleinen käsitys on se, että työntekijän tulisi hallita valmiiksi suomen kielen taito ennen työsuhteen solmimista. Toisaalta voidaan myös ajatella, että työssä tarvittavaa kieltä voi oppia vain työssä. Työnantajat voivat myös järjestää kielikoulutusta henkilöstölleen, mutta maahanmuuttajataustaisia hoitajia rekrytoivat tahot eivät kuitenkaan ole kovin innokkaita järjestämään suomen kielen opetusta: Tehyn selvitykseen osallistuneista hoitajista vain 20% oli opiskellut suomea työnantajan koulutuksessa.

Tulevaisuudessa hoitoalalle hakeutuu yhä useammin henkilö, jolle suomi on toinen kieli. Tämä tuo tullessaan monia haasteita ja maahanmuuttajien kielitaitoon ja perehdyttämiseen tulisi kiinnittää nykyistä enemmän huomiota. Maahanmuuttajataustaisen työntekijän integroitumista työyhteisöön edistää hyvä perehdyttäminen. Myös johdolla ja erityisesti lähiesimiehellä on tärkeä rooli. Työyhteisön sosiaalisen jäsenyyden saamisessa ja sosiaalisiin verkostoihin mukaan pääsemisessä puolestaan työtovereiden suhtautuminen on ratkaiseva tekijä. Työyhteisöissä on tärkeää tietoisesti pohtia kulttuurista monimuotoistumista ja kouluttaa koko työyhteisöä. Maahanmuuttajataustaiselle esimerkiksi työhön liittyvä suomen kielen koulutus voi olla hyvin merkittävää. Jonkinlainen mentoriohjelma voisi auttaa uusien, myös suomalaisten hoitajien integroitumista työhön ja työyhteisöön sekä edesauttaa työssäjaksamista. Eri kulttuurista tulevat hoitajat tulisi nähdä myös mahdollisuutena oppia, sillä ovathan he usein lähtöisin kulttuureista, joissa hoivaaminen ja esimerkiksi vanhusten kunnioittaminen ovat erityisen tärkeitä. Vertaismentorointi mahdollistaisi molemminpuolisen oppimisen. Ajatusta voisi kehittää yhdessä hoitoalan ammattilaisten kanssa.

Kuten aiemmin on todettu, esteenä maahanmuuttajataustaisen henkilön työllistymiselle on usein puutteellinen suomen kielen taito. Se selittää myös heikkoa työhön ja työpaikkaan integroitumista. Työyhteisöjen tulisi panostaa monikulttuurisuuskoulutukseen, näin mahdolliset ennakkoluulot eri kulttuureista tulleita kohtaan lieventyvät.

Kaiken kaikkiaan voidaan todeta, että kysymys suomen kielen ammatillisesta kielitaidosta koskee paljon muutakin kuin opetuksen järjestämistä. Kyse on työyhteisöjen – ja koko yhteiskunnan – muutoksesta, jossa monikulttuurisuudella on yhä suurempi sija. Koulutuspoliittisilla ratkaisuilla voidaan luoda mahdollisimman hyvät edellytykset suomen kielen oppimiselle, sillä sellaisten ammattilaisten kouluttaminen, jotka eivät puutteellisen suomen kielen taidon vuoksi saa töitä Suomessa, ei millään muotoa ole järkevää.

Kirjoittaja Anu Miranda Mustonen, FM, KM, työskentelee suomen kielen ja viestinnän lehtorina Jyväskylän ammattikorkeakoulussa.

Lähteet:

Ammatin harjoittamisoikeus 2012. Viitattu 4.11.2012.
http://www.sairaanhoitajaliitto.fi/sairaanhoitajan_tyo_ja_hoitotyön/sairaanhoitajan_tyo/

Arajärvi, Pentti 2009. Maahanmuuttajien työllistyminen ja kannustinloukut. Sisäasiainministeriön julkaisu 2/2009. Sisäasiainministeriö, Helsinki.

Espanjalaiset sairaanhoitajat aloittivat Vaasan sairaalassa 2012. Viitattu 4.11. 2012.
Yle. <http://yle.fi/uutiset/>

Integroitumista edistävät ja estävät tekijät. Työterveyslaitos 2012. Viitattu 30.9.2012.
http://www.ttl.fi/fi/muuttuva_tyolama/maahanmuuttajat_ja_työ/

Jyväskylän ammattikorkeakoulu 2012. Viitattu 20.9.2012.
<http://www.jamk.fi/koulutus/tutkinnot/nuoret/sosiaalijaterveysala/nursing>

Kalliokoski, Jyrki 2012. Aikuisten kielitaito ja työelämä. Puheenvuoro, Suomi toisena kielenä -opetuksen kehittämispäivät 2012 – VI kansallinen seminaari. 8.9.2012 Helsinki.

Mustonen, Anu, Sippola, Heidi ja Tuononen, Nappu 2011. Hoidetaan suomeksi. SanomaPro, Helsinki.

Sosiaali- ja terveysalalla riittävä kielitaito takaa potilasturvallisuuden 2012. Tehy. Viitattu 15.9.2012.
<https://www.tehy.fi/medialle/tiedotteet/>

Suni, Minna 2011. Maahanmuuttajakin tarvitsee työelämän kieli- ja viestintätaitoja. Kieli, koulutus ja yhteiskunta, marras-joulukuu 2011.
<http://www.kieliverkosto.fi/article/maahanmuuttajakin-tarvitsee-tyoelaman-kieli-ja-viestintataitoja/>

Suomi työkielenä -tutkimushanke 2012. <https://www.jyu.fi/hum/laitokset/kielit/tutkimus/suomityokielena>

Virtanen, Aija 2010. Onko filippiiniläisillä hoitajilla suomen kieli hallussa? Käsitteitä ammatillisesta kielitaidosta ja sen riittävydestä hoitotyössä. Pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto.